

EGYETEMISTÁK SZABADIDŐS TEVÉKENYSÉGE ÉS MENTÁLIS STÁTUSA

AGYAKRAN IDÉZETT MONDÁS („*Habent sua fata libelli*“) néha tanulmányok esetén is helytálló. A debreceni egyetemisták életmódjának vizsgálatára vállalkozó, 2009 végén lebonyolított kutatás elsősorban praktikus „megrendelői” szempontokra irányult, a Debreceni Egyetem rektori és HÖK (Hallgatói Önkormányzat) vezetésének kérése a nappali tagozatos hallgatók szabadidő eltöltsének meghatározott szempontok alapján történő leírására vonatkozott. Az empirikus szociológiai vizsgálatokkal szemben elvárt tudományos kritériumok (koherens elméleti háttér alapján konceptualizált és operacionalizált fogalmak, a mérséklés reliabilitásának és validitásának feltételei) maradéktalan teljesítését az online adatfelvétel módszertani lehetőségei is korlátozták.

A Debreceni Egyetemen nappali tagozatos hallgatóinak alapsokaságára érvényes következetetésekre alkalmas valószínűségi mintavételre és személyes kérdőíves interjúk alkalmazására nem volt lehetőségünk, ezért a több egyetemi linkről elérhető online adatfelvétel mellett döntöttünk.¹ A nappali tagozatos hallgatókat plakátok, szórólapok és weblapokon elhelyezett tájékoztatók mellett leginkább a (szociológus hallgatók) személyes ráhatása motiválta a kérdőívek kitöltésére. A 2010. január 15-én lezárult adatfelvétel során N=1 570, az átlagosnál feltehetően aktívabb hallgató kattintott a linkre és töltötte ki az online kérdőívet. Az egyetemi karokra jellemző nemek szerinti megoszlásnak megfelelően súlyozott, de nem valószínűségi minta alapján kapott eredmények általánosítása nem indokolt, de a „jelzésérték” minősítés helytállónak tekinthető.

A közelmúltban végzett hazai ifjúságszociológiai vizsgálatok között nincs olyan kutatás, amely – megfelelő elméleti-módszertani háttér alapján – kizárolag az egyetemisták életmódjának és/vagy életstílusának elemzésére vállalkozott volna. A sajátos élethelyzetű ifjúsági csoport életmódjának csupán egy-egy vonására következhetünk a nagymintás, több kutatási téma irányuló szociológiai adatfelvételek alapján. Az ifjúsági korszakváltás elméleti keretében, a felsőoktatási expanzió folyamatának empirikus vizsgálatai (Gábor & Balogh 1995; Gábor 2000, 2003) vagy a 2000-től négyévente végzett nagymintás ifjúságkutatások (Bauer & Szabó 2005; Szabó & Bauer 2009) egyaránt fontos forrásai lehetnek az egyetemisták életmód-

1 A WHO által támogatott iskolásokról egészségmagatartását vizsgáló nemzetközi összehasonlító HBSC (Health Behaviour in School-Aged Children) kérdőív kitöltésének módjára (online vagy hagyományos) végzett összehasonlító elemzés azt igazolta, hogy a számítógépes vagy papíralapú kitöltésnek nem volt szignifikáns hatása a válaszokra. A kérdőívet online kitöltő diákok kevésbé tartottak az anonimitás elvénél megvértésétől (Vereecken & Maes 2006).

jának, azonban az eltérő operacionalizálás és mintajellemzők komoly metodikai gátjai az összehasonlító és/vagy szintetizáló elemzésnek.

A rendszerváltozást követően csupán néhány publikáció és empirikus kutatás született az egyetemisták mentálhigiénés állapotáról és rizikómagatartásuk zavarairól (Ritókné *et al.* 1996; Kiss 2000; Kiss & Lisznyai 2006). A felsőoktatásban tanulók mentálhigiénés állapotával foglalkozó survey kutatásokat egyszerre korrekten összeállított kérdőív, másrészt módszertani szempontból problémás minta és min-tavétel jellemzi.¹ A 18 éves és idősebb lakosságot életkor, nem és településnagyság szerint reprezentáló nagymintás egészségfelmérések (Hungarostudy 2002, 2006) megfelelő empirikus adatbázisa segítséget nyújthat az egyetemisták mentális státuszának elemzéséhez. Két vaskos monográfia imponáló színvonalon és mennyiségben foglalja össze a nemzetközileg elismert és megfelelően adaptált mérőeszközök alkalmazásával nyert adatok feldolgozását, azonban a fiatal korcsoportok sajátosságait elemző tanulmányok nem különítik el az egyetemisták csoportját (Kopp & Kovács 2006; Kopp 2008).

A bolognai rendszer tapasztalható ellentmondásai és a felsőoktatási tömegképzés kiteljesedése előtt néhány évvel már a következőket olvashattuk: „A hallgatók jelentős része szenved az új helyzettel való megküzdés problémáitól. Az átállás szakaszában a diákok tanulási képességeibe vetett hite meginoghat, megtapasztalhatják a magányt, a kollégiumi beilleszkedéssel összefüggésben az együttélés kényszerűségeiből fakadó stresszt, a családtól való távolságot. Depresszió, szerhasználat, dohányzás és növekvő alkoholfogyasztás jellemzi a felsőoktatási populációba beilleszkedésben akadályozott csoportokat” (Kiss & Lisznyai 2006:5). A többnyire egy-egy intézményre és képzésre vonatkozó kutatási eredmények alapján levont következtetések szintén utalnak a hasonló korú átlagnépességhez viszonyított nagyobb mértékű lelki zavarokra (Lisznyai 2007; Bíró *et al.* 2008).

A továbbiakban először a debreceni egyetemisták életmódjának és mentálhigiénés státuszának jellemzőire vonatkozó eredményeket ismertetjük, majd többváltozós modellek alapján arra a kérdésre próbálunk választ adni, hogy a szabadidős tevékenységeket mennyiben befolyásolják a mentális jellemzők.

Az életmód jellemzői és típusai

Az egyetemi városokhoz hasonlóan, a vonattal utazók számára Debrecenben is komoly kihívást jelent a csütörtök vagy péntek délutáni személyes jegyvásárlás. A bőröndököt húzó vagy hárításákat cipelő egyetemistákkal zsúfolt debreceni váróteremre vagy az egyetemi campusok hétvégén kongó ürességére egyaránt választ ad, hogy a szorgalmi időszakban a „vidéki” hallgatók kétharmada (65 százalék) hetente legalább egy alkalommal hazautazik.² Mi motiválja a hallgatók ilyen gyakori hazautazását? A kérdőíven felsorolt lehetséges magyarázó okok közül a csa-

² A szorgalmi időszakban hazautazók kétharmada (67 százalék) általában pénteken utazik, de nem elhanyagolható (18 százalék) a Debrecenből már csütörtökön elutazó hallgatók aránya sem.

ládtagokkal találkozás (84 pont), az otthonról hozott ennivaló (68 pont) mellett a pihenésnek (63 pont) van leginkább befolyásoló szerepe. A kevésbé meghatározó, de inkább még befolyásoló szempontok között a mosás-vasalás (55 pont) a partnerrel való találkozás (53 pont) és a tisztán gazdasági szempont („otthon nem költök annyi pénzt”, 49 pont) szerepelt. A hazautazó hallgatók véleménye szerint a város és az egyetem kínálta kulturális és szórakozási lehetőségek hiánya egyáltalán nem befolyásolják a hétvégi ingázást (30 pont alatti értékek), ami azt jelzi, hogy még a vonzó programoknak sincs sok esélye a hazautazással szemben.¹² További vizsgálatok igazolhatják azt a feltételezésünket, hogy a hétvégén, az egyetemen eltöltött önálló egyetemista élet hiányát az egzisztenciális kényszerek (otthon olcsóbb az élet, érdemes kaját hozni a következő hétre) mellett a továbbból születői és partneri kötődések magyarázzák.

Az oktatáshoz nem kapcsolódó különböző egyetemi szervezetek és csoportok potenciális szervezeti keretét jelenthetik a szabadidő eltöltésének. Ebben a tekintetben lesújtóan alacsony részvételről számoltak be a hallgatók, mivel csupán töredékük (3–4 százalék) tagja az egyetemen működő valamelyen kulturális, civil csoportnak, illetve sportegyesületnek, klubnak. Az egyetem oktatási struktúrájához kapcsolódó aktivitás terén sem jobb a helyzet, mivel a kétharmadot sem éri el azoknak a hallgatóknak az aránya, akik az elmúlt évben résztvevői voltak valamelyen egyetemi (60 százalék) vagy kari (63 százalék) rendezvénynek. A személyes kapcsolatokat inkább feltételező szakest (45 százalék), szakhét (43 százalék) vagy a gólyabál (42 százalék) élményét a hallgatók kisebbik része jelölte meg. Egy másik kérdésre adott válaszok is megerősítik, hogy a hallgatók számára nem igazán vonzóak a saját szakra épülő-szerveződő rendezvények, mivel a válaszadók több mint egyharmada soha nem vesz részt szakhéten (36 százalék), illetve szakesten (38 százalék). A szervezett programokkal és rendezvényekkel szembeni passzivitás nem az elégedetlenségek köszönhető, mivel a hallgatók inkább elégedettek az egyetem és város kulturális, szórakozási és sportolási lehetőségeivel, illetve program kínálatával (66–70 pont a 0: nagyon elégedetlen, 100: nagyon elégedett skálán). A karok hasonló szempontok alapján történő megítélete kismértékben rosszabb, de minden három esetben nagyobb ötven pontnál (58–60 pont).

Némileg meglepő, hogy a bulizás, mint „életkor specifikus szabadidő tevékenység” nem általánosan jellemző, mivel a hallgatók egyötöde (20 százalék) soha nem szokott bulizni egyetemi, illetve kari klubban vagy rendezvényen, míg 11 százalékuk nem látogatja a városi szórakozóhelyeket sem. A hallgatók 28 százaléka legalább havi 1–2 alkalommal kari, 29 százaléka az egyetemi klubban (rendezvényen), míg 44 százalékuk havonta 1–2 alkalommal vagy gyakrabban a város valamelyik szórakozóhelyén bulizik. A hallgatók leginkább az évfolyamtársakkal buliznak (79 százalék), a karon tanuló más hallgatókat vagy az egyetem egyéb karának hallgatóit kevesebben jelölték (64, illetve 63 százalék). A bulizás azonban nem szűkül csak az egyetemi közegre, mivel a válaszadók kétharmada (68 százalék) nem egyetemista

barátot nevezett meg bulizó társnak. A párkapcsolatok számának egyfajta jelzése, hogy partnerével a hallgatóknak csak 57 százaléka jár bulikra.

A csoportokhoz és/vagy szervezetekhez kötődő alacsony aktivitás kevésbé meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy a hallgatók szabadidejükben leginkább az individuális és passzív tevékenységeket preferálják: leginkább interneveznek, zenét hallgatnak, televíziót vagy videót (DVD-t) néznek. Az internet használat és a zenehallgatás gyakorlatilag mindenkit napi gyakorisággal jellemzi, míg a televízió vagy a videó/DVD filmek nézése már csak egy kisebbséget. A majdnem minden nap előforduló tevékenységek között még a (nem tankönyvek) olvasása, a sportolás és a hobbi-tevékenység számottevő. (Mindenképpen elgondolkodtató, hogy a leendő értelmiségiek 27 százaléka havonta egy-két alkalommal, 23 százaléka évente néhány alkalommal, 5 százaléka soha nem olvas könyvet ...). A szervezeti aktivitásra vonatkozó eredmények tükrében a soha válaszárányokat tekintve a művészeti csoportok, hobbi csoportok, hangszeres játék (62 százalék) és a komolyzenei koncertek látogatása a legnagyobb arányú (61 százalék).¹³

1. táblázat: Szabadidőben milyen gyakran csinálod a következő dolgokat? (főkomponens analízis, főkomponens-súlyok)

	1. típus	2. típus	3. típus	4. típus	5. típus	6. típus
Múzeumba megyek	0,801	0,137	0,167	0,151	-0,068	0,000
Kiállításra megyek	0,793	0,149	0,112	0,156	-0,001	-0,051
Színházba megyek	0,712	0,173	0,211	0,133	-0,099	-0,004
Könyvet olvasok (nem tankönyvet)	0,595	-0,249	0,124	-0,060	0,324	0,046
Komolyzenei koncertre megyek	0,555	0,154	0,514	0,159	-0,107	-0,092
Moziba megyek	0,509	0,421	0,075	0,063	-0,079	0,271
Elmegyek este bulizni	0,081	0,801	0,176	-0,064	0,201	0,052
Diszkóba megyek	0,106	0,778	-0,076	0,118	-0,030	0,122
Házibuliba megyek	0,246	0,625	0,272	0,136	-0,035	0,113
Hangszereken játszom	0,150	0,035	0,790	0,089	0,018	-0,076
Művészeti csoport próbáján veszek részt	0,392	0,143	0,609	0,161	-0,156	-0,040
Könnyűzenei koncertre megyek	0,454	0,353	0,497	-0,046	0,043	-0,029
Hobbi csoport vagy szakkör	0,382	0,223	0,434	0,348	-0,155	-0,023
Barkácsolok és/vagy kerti munkát végzek	0,121	0,028	0,144	0,779	-0,067	0,069
Kirándulni és/vagy túrázni járok	0,460	0,163	0,109	0,576	-0,108	0,042
Hobbimmel foglalkozom a lakásban	0,012	-0,190	0,430	0,519	0,207	0,200
Sportolok	0,107	0,333	-0,111	0,511	0,326	-0,251
Zenét hallgatok	-0,057	0,098	0,067	-0,037	0,795	0,120
Internetezek	-0,038	-0,002	-0,150	0,047	0,774	0,094
Televíziót nézek	0,016	0,067	-0,191	0,077	0,017	0,760
Videót, DVD-t nézek	-0,014	0,210	0,098	-0,009	0,281	0,726
Magyarázott variancia-hányad (%)	27,8	10,5	7,4	5,8	5,3	4,8

A 21 tevékenységre vonatkozó gyakorisági változó bevonásával elvégzett főkomponens elemzés hat jellegzetes szabadidő-tevékenység típust különített el. Az első típust (*Kultúra-típus*) leginkább az olvasás és moziba járás mellett az egyértelmű kulturális fogyasztás – múzeum, kiállítás, színház és komolyzenei koncert látogatása – jellemzi. A második típusban (*Buli-típus*) a bulizás és diszkózás, a harmadik típusban (*Művész-típus*) a hangszeres muzsikálás, a művészeti és hobbi csoporttagság mellett a koncertlátogatás a meghatározó. A negyedik típus (*Aktív kikapcsolódás-típus*) a valamilyen hobbit, kirándulást, illetve sportot preferálókat reprezentálja. Az ötödik típusban (*NetZene-típus*) a zenehallgatás és az internetezés, míg a hatodik típusban (*Vizuális-típus*) a televíziózás és a video/DVD filmek nézése kapcsolódik össze.

A további elemzések azt igazolják, hogy az átlagosnál intenzívebb kulturális tevékenység (*Kulturális-típus*) a lányok, a nagyvárosban élők,³ a saját lakással rendelkezők mellett az MA vagy PhD hallgatók, az idősebbek (2004-ben vagy korábban beiratkozottak) és az osztatlan képzésben tanulók csoportját jellemzi. Ennek megfelelően az átlagosnál ritkább kulturális fogyasztás a fiúk, a BA hallgatók, a fiatalabbak (1990-ben vagy később születettek) és a községekben élők csoportjában figyelhető meg. A bulizás (*Buli-típus*) a fiúk és az albérletben lakók csoportja mellett még a fiatalabb korosztályokra jellemző leginkább, míg a lányok, az idősebbek, a saját lakásban lakók, valamint az MA és PhD hallgatók és az osztatlan képzésben tanulók az átlagosnál ritkábban járnak el bulizni vagy diszkózni. A művészeti csoport-tagság, a hangszeres játék (*Művész-típus*) a fiúkra és a nagyvárosban élőkre inkább, míg a lányokra kevésbé jellemző. Az *Aktív kikapcsolódás-típus* a fiatalabb és az idősebb hallgatók mellett a fiúk és a községekben élők csoportjában leginkább, míg a lányok és a kollégisták között legkevésbé figyelhető meg. Az internetezés és zenehallgatás (*NetZene-típus*) az idősebbek, az MA vagy PhD hallgatók, az osztatlan képzésben tanulók és a szülőkkel együtt lakók csoportját az átlagosnál kevésbé jellemzi. Az intenzív tévészés és videózás az albérletben vagy lakásbérletben, illetve szülőkkel együtt lakók mellett a BA hallgatók csoportjában figyelhető meg, míg az osztatlan képzésben részt vevők, az MA és PhD hallgatók, a kollégisták és az idősebbek csoportjára a *Vizuális-típus* az átlagosnál kevésbé jellemző.⁴

Eredményeink arra utalnak, hogy a hallgatók szabadidős tevékenységét a nemi hovatartozás és az életkor mellett az is erősen differenciálja, hogy milyen képzési formában tanulnak. Az MA vagy PhD, illetve osztatlan képzésben tanulókra (és ennek megfelelően az idősebbekre) inkább jellemző a szabadidő kulturális tevékenységekre irányuló eltöltése. Így nem meglepő, hogy a többiekhez viszonyítva kevesebb időt fordítanak tévészésre (videózásra) és ritkábban járnak bulizni. A saját lakás és a lakóhely szerepe – a kulturális tevékenység gyakoribb a saját lakással rendelkezők, illetve városokban lakók körében – feltehetően a kulturális fogyaszt-

³ A továbbiakban megkülönböztetjük a hallgatók állandó lakóhelyét – nagyváros (Debrecen, Budapest, megyeszékhely), kisváros, község – és azt, hogy hol lakik az egyetem székhelyén (szülők lakása, kollégium, albérlet/lakásbérlet, saját lakás).

tási szokásokat formáló kedvezőbb szocio-kulturális környezetnek köszönhető.⁴ A családi háttér egzisztenciális és kulturális jellemzőinek részletes ismerete alapján elvégzett tevékenység-preferencia hiányában, csak feltételezhetjük, hogy a bolognai folyamat „termékeként” kialakult hármas (BA, MA, PhD) struktúra a hallgatók életmódjának minőségében is megnyilvánuló rétegződéssel jár együtt.

A mentálhigiénés státusz jellemzői és típusai

A szabadidős tevékenységekre vonatkozó eredményekhez hasonlóan, egyelőre csak különböző hipotézisekkel (szocio-kulturális és/vagy generációs sajátosságok, a felnőtt társadalom pszichés és/vagy morális állapota, tömegképzés és/vagy a bolognai-folyamat anomáliái – és még sorolhatnánk...) magyarázhatjuk, hogy önbevallás alapján a válaszadók felének (48–52 százalék) a lehangoltság/kedvetlenség, a tanulási nehézség, illetve feszültség/szorongásérzés problémát jelentett az elmúlt három hónapban. minden harmadik (33–37 százalék) hallgató problémaként érzékelte önértekelési, életvezetési, illetve párkapcsolati problémákat, magányosságot és unalmat.⁵

A mintavétel torzító hatása ellenére is elgondolkodtató, hogy a hallgatók több mint egynegyede (27 százalék) számára az életcél hiánya, egyötödrészének (20–23 százalék) a különböző kapcsolati zavarok (szülőkkel való kapcsolati problémák, kapcsolatteremtési nehézségek, konfliktusok a társakkal) problémát jelentettek a kérdezett időszakban. Nem elhanyagolható a hallgatók kisebbik részét jellemző gondok (alkoholfogyasztás, beilleszkedési- és szexuális problémák) és a közvetlen környezet negatív életeseményei (haláleset, gyógyíthatatlan betegség, baleset) említési aránya sem (10–16 százalék). A kábítószer fogyasztásra vonatkozó 6 százalékos említési arány szintén nem csekély – különösen ha figyelembe vesszük, hogy a kérdés nem a fogyasztás előfordulására, hanem a szerfogyasztásra, mint problémára vonatkozott.⁵

A szabadidős tevékenységek tipizálásához hasonlóan, a mentális státuszt jelző változók bevonásával elvégzett főkomponens elemzés alapján a hallgatókat négy típussal jellemezhetjük. A depresszió tüneteire utaló hét probléma együttes előfordulására a *Depresszió-típus* elnevezéssel, míg a szükebb személyes kapcsolati körben előforduló balesetet és betegséget valamint kábítószer fogyasztást problémaként megnevezőre a *Negatív életesemény-típus* elnevezéssel hivatkozunk a későbbiekben. (A családi-rokoni körben előforduló tragédiák és a szerfogyasztás együttes

⁴ Ezt látszik alátámasztani, hogy az MA/PhD hallgatók 30 százaléka, az osztatlan képzésben tanulók 18 százaléka, míg a BA hallgatók 14 százaléka lakik jelenleg saját lakásban. Az MA/PhD hallgatók 14 százalékának, az osztatlan képzésben tanulók 16 százalékának, míg a BA hallgatók 22 százalékának között van az állandó lakóhelye.

⁵ A felsőoktatási diáktanácsadás különböző szolgáltatásait igénybe vevő hallgatók (N=523 fő) és on-line lekérdezéssel elérhető egyetemisták (N=1 870 fő) körében végzett kutatás során alkalmazott Beck Depresszió Kérdőív (BDI) eredménye ismeretében nem annyira meglepőek a debreceni hallgatók válaszarányai: a hallgatók 4,40 százaléka súlyos, 6,88 százaléka középsúlyos, 26,96 százaléka enyhe depresszióval jellemzhető, míg 61,76 százalék a normális tartományba sorolhatók aránya (Kiss 2009).

előfordulása lehetséges ok-okozati kapcsolatok feltételezését is jelentheti.) A harmadik típusban (*Kapcsolati problémák-típus*) a beilleszkedési és kapcsolatteremtési nehézségek logikusan járnak együtt a magányosság említésével. A negyedik típusban meghatározó a párkapcsolati problémák súlya, de jelen vannak a szülőkkel és a kortárcsoporttal felmerülő konfliktusok is (*Párokapsolati problémák-típus*). A szerfogyasztáshoz hasonlóan, az ok-okozati modell feltételezése bizonyára nem alaptalan az alkoholfogyasztás és a legszűkebb kapcsolatokra vonatkozó problémák egy típusba sorolódása miatt.

2. táblázat: A felsoroltak közül melyek jelentettek számodra problémát az elmúlt három hónapban? (főkomponens analízis, főkomponens-súlyok)

	1. típus	2. típus	3. típus	4. típus
Kudarcérzés	0,738	0,114	0,076	0,092
Lehangoltság, kedvetlenség érzése	0,694	-0,002	0,127	0,161
Feszültség, szorongásérzés	0,668	0,080	0,195	0,098
Tanulási nehézségek	0,564	0,167	-0,082	0,148
Önértékelési problémák	0,564	0,061	0,409	0,187
Életvezetési problémák	0,530	0,127	0,305	0,060
Életcél hiánya	0,413	0,210	0,335	0,201
Baleset a közvetlen környezetben	0,142	0,742	0,025	0,058
Haláleset a közvetlen környezetben	0,108	0,661	0,183	0,004
Gyógyíthatatlan betegség	0,130	0,642	0,060	0,212
Kábítószer fogyasztás	0,001	0,613	0,239	0,393
Kapcsolatteremtési nehézségek	0,140	0,153	0,781	0,146
Beilleszkedési problémák	0,152	0,190	0,729	0,156
Magányosság érzése	0,477	-0,014	0,507	0,197
Párokapsolati problémák	0,239	-0,056	0,077	0,689
Szexuális problémák	0,042	0,134	0,381	0,597
Alkoholfogyasztás	0,026	0,363	0,032	0,592
Szülőkkel való kapcsolati problémák	0,252	0,128	0,213	0,443
Konfliktusok a társakkal	0,193	0,237	0,201	0,431
Magyarázott varianca-hányad (%)	28,6	8,8	5,6	5,0

A depresszióra utaló jellemzők (*Depresszió-típus*) a lányok, a községekben élők és a fiatalabb hallgatók csoportját az átlagosnál jobban, míg a Debrecenben élőket és a fiúkat kevésbé jellemzi. A közvetlen családi-rokoni környezetben előforduló balesetről, halálesetről (*Negatív életesemény-típus*) az idősebb hallgatók, a saját lakásban lakók csoportja és az osztatlan képzésben tanulók számoltak be leginkább, míg a fiatalabb, illetve kollégista hallgatók legkevésbé. A magányosság érzésével és beilleszkedési problémával összekapcsolódó kapcsolatteremtési gondok (*Kapcsolati problémák-típus*) az osztatlan képzésben tanulók, a saját lakásban lakók mellett az idősebb hallgatók csoportjait inkább, míg a fiatalabb hallgatókat kevésbé jellemzi. A szűkebb érzelmi kapcsolatok és az alkoholfogyasztásnak köszönhető problé-

mák (*Párkapcsolati problémák-típus*) a fiúkat, az albérletben vagy lakásbérletben lakókat jellemzi és a fiatalabbak körében az átlagosnál jobban, míg az idősebbek és a BA hallgatók csoportjában kisebb mértékben figyelhető meg.⁶

Eredményeink azt mutatják, hogy leginkább a nemi hovatartozás és az életkor alapján elkülönült csoportokat jellemezhetjük eltérő mentális státusz típusokkal. Az idősebb – és egyúttal MA, PhD és osztatlan képzésben tanuló – hallgatók csoportjában a negatív életesemények, beilleszkedési és tágabb kapcsolatteremtési nehézségek, míg a fiatalabbak – és egyúttal BA hallgatók – körében a depressziós tünetek és a párkapcsolati problémák inkább dominánsak. A lányokra inkább jellemző depressziót, illetve a fiúk körében nagyobb gondként jelentkező párkapcsolati (és alkoholfogyasztáshoz köthető) problémákat korábbi vizsgálatok is kimutatták (Barabás és Pikó 1996; Asszmann 2008).

Végül arra a kérdésre próbálunk válaszolni, hogy a hallgatók mentális státusza mennyire magyarázza a szabadidő eltöltésének jellemző típusait. A regressziós modellek eredménye azt igazolja, hogy a mentálhigiénés állapot azt a két tevékenység-típust befolyásolja leginkább, amelyek – ellentében a másik négy típussal – egyértelműen társas kapcsolatokra épülnek.⁶ Joggal feltételezhetjük, hogy moziba, múzeumba vagy komolyzenei koncertre (*Kultúra-típus*), illetve bulizni vagy diszkóba (*Bulizó-típus*) nem egyedül járnak a hallgatók, míg a hangszeres játék, hobbi tevékenység, internetezés vagy a video filmek nézése többnyire egyéni cselekvés.

A két leginkább magyarázott tevékenység-típus közül a szabadidő kultúra-orientált eltöltését (*Kultúra-típus*) a kapcsolati és párkapcsolati problémák mellett – némi leg meglepő módon – a közelmúltban tapasztalt negatív életesemények valószínűsítik.⁷ Márként fogalmazva: annál inkább jellemző a kulturális fogyasztás, minél inkább megfigyelhetők a partneri és más kapcsolatok problémái, illetve a szűkebb családi-rokonai körben előforduló tragédiák. A bulizást és diszkóba járást a párkapcsolati problémák és a negatív életesemények szintén szignifikánsan magyarázzák, azonban a kapcsolati problémák és a *depresszió-típus* negatív előjele lényegesen eltérő ok-okozati magyarázatot takar.⁸ A hallgatókat annál inkább jellemzi a bulizás, minél inkább párkapcsolati és negatív életeseményekről számoltak be, illetve ha nem utalnak beilleszkedési/kapcsolati és a depresszióra utaló problémára.

Mielőtt bármilyen lehetséges értelmezést kreálnánk a fentiekre, nem szabad elfelednünk, hogy a determinációs együttható (Adjusted R Square) statisztikai magyarázatra alkalmas mutató, amely nem minden esetben biztosítja a magyarázó és függő változó közötti tartalmi ok-okozati interpretációt (magyarázat) lehetőségét

6 A lineáris (lépésenkénti módszer) regressziós modellekben a mentális státusz típusai szerepeltek magyarázó változóként. Az egyes modellek determinációs együtthatói (Adjusted R Square): 1. modell (függő változó: *Kultúra-típus*): 12,6; 2. modell (függő változó: *Bulizó-típus*): 10,2; 3. modell (függő változó: *Művész-típus*): 4,6; 4. modell (függő változó: *Aktív kikapcsolódás-típus*): 3,4; 5. modell (függő változó: *NetZene-típus*): 3,8; 6. modell (függő változó: *Vizuális-típus*): 0,6.

7 Függő változó: *Kultúra-típus* főkomponens; regressziós együtthatók: *Negatív életesemény-típus*: 0,284; *Kapcsolati problémák-típus*: 0,173; *Párkapcsolati problémák-típus*: 0,130.

8 Függő változó: *Bulizás-típus* főkomponens; regressziós együtthatók: *Párkapcsolati problémák-típus*: 0,246; *Negatív életesemény-típus*: 0,162; *Kapcsolati problémák-típus*: -0,100; *Depresszió-típus*: -0,086.

(Moksony 1999). A különböző kapcsolati problémákat és a depressziós indikátorokat logikusnak tűnik tartalmi magyarázatként értelmezni, azonban a mentális státusz negatív életesemény-típusát már nehéz lenne indokolni. A típus meghatározó jellemzői (baleset, haláleset vagy gyógyíthatatlan betegség a közvetlen környezetben, illetve kábitószer fogyasztás) mögött olyan tényezők húzódnak meg, amelyek a szabadidő kulturális eltöltését és a bulizást tartalmilag (ténylegesen) magyarázzák.

Mindezek az eredmények is megerősítik, hogy a hallgatók szabadidő felhasználására vonatkozó eredmények korrekt magyarázata megfelelő elméleti koncepciót és az online kérdőíves vizsgálatot más módszerekkel kiegészítő empirikus adatfelvételt igényel. Ennek a feltételnek maradéktalanul megfelel a Szabó Ildikó vezetésével nemrég elindult OTKA kutatás (*Campus-lét, OTKA K-81858*) munkaterve, amely az egyetemi oktatáshoz és tanuláshoz nem kapcsolódó tevékenységek csoportvilágot strukturáló hatását vizsgálja a Debreceni Egyetem hallgatóinak körében. A kutatás folytatása ily módon biztosított.

MURÁNYI ISTVÁN

JEGYZETEK

j1 A 2004-ben készült egyetemista kutatás kérdőívében a hazai és nemzetközi kutatásokban is elfogadott skálákat alkalmaztak (szerhasználati mintázat kérdőív, Neurotikus Kognitív Struktúra Kérdőív, Megküzdési Preferenciák Kérdőív, Életvezetési Kérdőív, SWB kérdőív, Beck-féle Depresszió Kérdőív), azonban az öt felsőoktatási intézményben készült vizsgálat N=567 fős mintájáról és a mintavétel módjáról nem közölték információt (Kiss & Lisznyai 2006). Ehhez a kutatáshoz kapcsolódó kiváló PhD disszertációban olvashatjuk: „Mintánk biztosan nem tekinthető reprezentatívnak sem a magyar 18–34 év közötti fiatalokra, de a felsőoktatásban tanulókra sem. Valamelyen módon azonban jó merítést nyújt a pszichológiai tanácsadást potenciálisan igénybe vevő hallgatókról; már a felvételnél is ez a fajta reprezentatitvítést tartottuk szem előtt. Ez a mintavétel természetesen meghatározza a következetések érvényességének tartományátis (Lisznyai 2007:38)”. Az öt egyetem hallgatóit 2007–2008-ban vizsgáló kérdőíves kutatás beszámolójából nem csak a mintavétel leírását, hanem a minta nagyságát sem ismerhetjük meg (Aszmann 2008).

j2 A hazautazást befolyásoló tényezők (százfokozatú skála, 0: egyáltalán nem, 100: nagyon befolyásolja): Találkozás a családомmal: 84 pont; Ennivalót hozok otthonról: 68 pont; Pihenés és relaxálás: 63 pont; A ruháim mosása és vasalása: 55 pont; Találkozás a partneremmel: 53 pont; Bulizás az otthoni barátaimmal: 49 pont; Otthon nem költök annyi pénzt: 49 pont; Találkozás a volt középiskolai barátaimmal: 46 pont; Hétvégén többnyire nincs számomra megfelelő kulturális program az egyetemen: 31 pont; Hétvégén többnyire nincs számomra megfelelő szórakozási lehetőség az egyetemen: 30 pont; Hétvégén többnyire nincs számomra megfelelő kulturális program a városban: 28; Hétvégén többnyire nincs számomra megfelelő szórakozási lehetőség a városban: 27 pont.

j3 Szabadidőben milyen gyakran csinálod a következő dolgokat? kérdésre adott válaszok százalékos megoszlása: Internetek (majdnem minden nap: 92, legalább hetente 1–2 alkalommal: 5, havonta egy-két alkalommal: 1, évente néhány alkalommal: 1, soha: 1); Zenéhallgatok (majdnem minden nap: 81, legalább hetente 1–2 alkalommal: 13, havonta egy-két alkalommal: 3, évente néhány alkalommal: 1, soha: 1); Videót, DVD-trézéket (majdnem minden nap: 30, legalább hetente 1–2 alkalommal: 40, havonta egy-két alkalommal: 23, évente néhány alkalommal: 5, soha: 2); Környet olvasok – nem tankönyvet (majdnem minden nap: 21, legalább hetente 1–2 alkalommal: 24, havonta egy-két alkalommal: 27, évente néhány alkalommal: 23, soha: 5); Sportolok (majdnem minden nap: 20, legalább hetente 1–2 alkalommal: 36, havonta egy-két alkalommal: 28, évente néhány alkalommal: 11, soha: 5); Televíziót nézek (majdnem minden nap: 46, legalább hetente 1–2 alkalommal: 30, havonta egy-két alkalommal: 14, évente néhány alkalommal: 4, soha: 6); Elmegyek este a barátaimmal bulizni (majdnem minden nap: 3, legalább hetente 1–2 alkalommal: 24, havonta egy-két alkalommal: 48, évente néhány alkalommal: 19, soha: 6); Kirándulni és/vagy túrázni járok (majdnem minden nap: 1, legalább hetente 1–2 alkalommal: 4, havonta egy-két alkalommal: 18, évente néhány alkalommal: 70, soha: 7); Moziba megyek (majdnem minden nap: 1, legalább hetente 1–2 alkalommal: 3,

havonta egy-két alkalommal: 36, évente néhány alkalommal: 52, soha: 8); Hobbimmel foglalkozom a lakásban (majdnem minden nap: 17, legalább hetente 1-2 alkalommal: 26, havonta egy-két alkalommal: 29, évente néhány alkalommal: 15, soha: 12); Kiállításra megyek (majdnem minden nap: 2 legalább hetente 1-2 alkalommal: 2, havonta egy-két alkalommal: 14, évente néhány alkalommal: 67, soha: 15); Házibuliba megyek (majdnem minden nap: 2 legalább hetente 1-2 alkalommal: 4, havonta egy-két alkalommal: 21, évente néhány alkalommal: 58, soha: 15); Múzeumba megyek (majdnem minden nap: 1 legalább hetente 1-2 alkalommal: 2, havonta egy-két alkalommal: 6, évente néhány alkalommal: 72, soha: 19); Diszkóba megyek (majdnem minden nap: 2, legalább hetente 1-2 alkalommal: 10, havonta egy-két alkalommal: 35, évente néhány alkalommal: 27, soha: 26); Színházba megyek (majdnem minden nap: 1, legalább hetente 1-2 alkalommal: 2, havonta egy-két alkalommal: 10, évente néhány alkalommal: 61, soha: 26); Barkácsolok és/vagy kerti munkát végzek (majdnem minden nap: 3, legalább hetente 1-2 alkalommal: 9, havonta egy-két alkalommal: 26, évente néhány alkalommal: 35, soha: 27); Könnyűzenei koncertre megyek (majdnem minden nap: 2, legalább hetente 1-2 alkalommal: 3, havonta egy-két alkalommal: 12, évente néhány alkalommal: 56, soha: 27); Komolyzenei koncertre megyek (majdnem minden nap: 1, legalább hetente 1-2 alkalommal: 1, havonta egy-két alkalommal: 5, évente néhány alkalommal: 31, soha: 62); Hangszereken játszom (majdnem minden nap: 8, legalább hetente 1-2 alkalommal: 6, havonta egy-két alkalommal: 9, évente néhány alkalommal: 15, soha: 62); Hobbi csoport vagy szakkör foglalkozásán veszek részt (majdnem minden nap: 2, legalább hetente 1-2 alkalommal: 5, havonta egy-két alkalommal: 7, évente néhány alkalommal: 13, soha: 73); Művészeti csoport próbáján veszek részt (majdnem minden nap: 3, legalább hetente 1-2 alkalommal: 4, havonta egy-két alkalommal: 5, évente néhány alkalommal: 10, soha: 79).

j4 A *Kulturális-típus* főkomponens score-átlagai (saját lakásban lakók: 0,267, osztatlan képzésben tanulók: 0,196, MA/PhD hallgatók: 0,196, lányok: 0,160, 2004-ben vagy korábban beiratkozottak: 0,159, nagyvárosban élők: 0,102, fiúk: -0,193, közszégekben élők: -0,143, 1990-ben vagy később születettek: -0,124, BA hallgatók: -0,112). A *Buli-típus* főkomponens score-átlagai: (1990-ben vagy később születettek: 0,246, 2009-ben beiratkozottak: 0,239, fiúk: 0,190, albérletben/lakásbérletben lakók: 0,172, 1989-ben születettek: 0,148, 2007-ben beiratkozottak: 0,102, 2004-ben vagy korábban beiratkozottak: -0,321, 1986-ban vagy korábban születettek:

-0,271, osztatlan képzésben tanulók: -0,197, MA/PhD hallgatók: -0,196, lányok: -0,157, 2006-ban beiratkozottak: -0,125, 2005-ben beiratkozottak: -0,124, saját lakásban lakók: -0,131). A *Művész-típus* főkomponens score-átlagai (fiúk: 0,197, nagyvárosban élők: 0,109, lányok: -0,163). Az *Aktív kapcsolódás-típus* főkomponens score-átlagai (fiúk: 0,198, 2009-ben beiratkozottak: 0,155, közszégekben élők: 0,143, 2004-ben vagy korábban beiratkozottak: 0,111, 2007-ben beiratkozottak: -0,170, lányok: -0,164, kollégisták: -0,103). A *NetZene-típus* főkomponens score-átlagai: (MA/PhD hallgatók: -0,267, osztatlan képzésben tanuló hallgatók: -0,267, 2005-ben beiratkozott hallgatók: -0,267, szülőkkel lakók: -0,106, 1986-ban vagy korábban született hallgatók: -0,102). A *Vizuális-típus* főkomponens score-átlagai (albérletben/lakásbérletben lakók: 0,151, BA hallgatók: 0,119, szülőkkel lakók: 0,119, kollégisták: -0,252, 2004-ben vagy korábban beiratkozottak: -0,153, osztatlan képzésben tanulók: -0,1911, MA/PhD hallgatók: -0,121).

j5 A felsoroltak közül melyek jelentettek számodra problémát az elmúlt három hónapban? Az igen válaszok aránya százalékban (lehangoltság, kedvetlenség érzése: 52, tanulási nehézségek: 51, feszültség, szorongásérzés: 48, kudarcérzés: 40, önértékelési problémák: 37, életvezetési problémák: 35, magányosság érzése: 35, unalomérzés: 35, párkapszolati problémák: 33, életcélhiány: 27, szülőkkel való kapcsolati problémák: 23, kapcsolatteremtési nehézségek: 21, konfliktusok a társakkal: 20, halálesetet a közvetlen környezetben: 16, beilleszkedési problémák: 15, szexuális problémák: 12, alkoholfogyasztás: 12, baleset a közvetlen környezetben: 12, gyógyíthatlan betegség a közvetlen környezetben: 10, kábítószer fogyasztás 6 százalék).

j6 A *Depresszió-típus* score-átlagai: (községekben élők: 0,177, 2009-ben beiratkozottak: 0,161, lányok: 0,104, Debrecenben élők: -0,131, fiúk: -0,126). A *Negatív életesemény-típus* score-átlagai: (osztatlan képzésben tanulók: 0,224, saját lakásban lakók: 0,144, 1986-ban vagy korábban születettek: 0,136, 2004-ben beiratkozottak: 0,122, 2006-ban beiratkozottak: -0,130, kollégisták: -0,124). A *Kapszolati problémák-típus* score-átlagai: (2005-ben beiratkozott hallgatók: 0,196, BA hallgatók: 0,179, 1986-ban vagy korábban születettek: 0,145, saját lakásban lakók: 0,145, osztatlan képzésben tanulók: 0,120, 2004-ben beiratkozottak: 0,119, 2008-ban beiratkozottak: -0,122, 1990-ben vagy később születettek: -0,105). A *Párokapszolati problémák-típus* score-átlagai: (2009-ben beiratkozottak: 0,125, albérletben vagy lakásbérletben lakók: 0,123, fiúk: 0,108, BA hallgatók: -0,172, 1987-88-ban születettek: -0,105).

IRODALOM

ASSZMANN ANNA (2008) Egyetemista fiatalok egészségi állapotának és életmódjának vizsgálata. Budapest, Egy Csepp Figyelem Alapítvány. Forrás: <http://www.egycseppfigyelem.hu/programs/egyetemek> [letöltés: 2010. 03. 11.]

BARABÁS KATALIN & PIKÓ BETTINA (1996) Pszichoszomatikus tünetek prevalenciája egyetemi és főiskolai hallgatók körében. *Egészségnevelés*, No. 1. pp. 19–21.

BAUER BÉLA & SZABÓ ANDREA (eds) (2005) *Ifjúság 2004. Gyorsjelentés*. Budapest, Mobilitás Ifjúságkutatási Iroda.

BÍRÓ ÉVA, BALAJTI ILONA, ÁDÁNY RÓZA & KÓSA KAROLINA (2008) Az egészségi állapot és az egészségmagatartás vizsgálata orvostanhallgatók körében. *Orvosi Hetilap*, pp. 2165–2171.

GÁBOR KÁLMÁN (2000) *A középosztály szigete*. Szeged, Belvedere Kiadó.

GÁBOR KÁLMÁN (2003) Előszó. Sebezhető ifjúság. In: ANDÉ FURLONG, BARBARA STALDER & ANTHONY AZZOPARDI: *Sebezhető ifjúság. Sebezhetőség az oktatásban a munkavállalásban és a szabadidőben Európában*. Szeged, Belvedere Meridionale. pp. 7–11.

GÁBOR KÁLMÁN & BALOG IVÁN (1995) The Impact of Consumer Culture on Eastern European Youth. *Educatio*, No. 2. pp. 311–327.

KISS ISTVÁN (2009) *Életvezetési kompetencia. Észlelt életvezetési én-hatékonyság mintázat elemzése tanácsadási szolgáltatásokat igénybe vevő felsőoktatási hallgatók mintáján*. Budapest, ELTE. (PhD disszertáció.)

KISS ISTVÁN & LISZNYAI SÁNDOR (2006) *Egyetemista álmok és a valóság. Módszertani kézikönyv*. Budapest, Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület.

KISS ISTVÁN (2000) *Életszakasz-váltás problémái: Belépés az egyetemre*. ELTE BTK. (Kézirat.)

KOPP MÁRIA (ed) (2008) *Magyar lelkiallapot 2008: Esélyerősítés és életminőség a mai magyar társadalomban*, Bp., Semmelweis Kiadó.

KOPP MÁRIA & KOVÁCS MÓNICA ERIKA (eds) (2006) *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón*. Budapest, Semmelweis Kiadó.

LISZNYAI SÁNDOR (2007) Depressziós tünetek egyetemisták körében. A tünetintegráció és a segítő kapcsolati attitűdök. PhD disszertáció. ELTE BTK. (Kézirat.) Forrás: http://dr.lisznyai.hu/publikaciok/phd_full.pdf, letöltés: 2010. 03. 10.

MOKSONY FERENC (1999) *Gondolatok és adatok. Társadalomtudományi elméletek empirikus ellenőrzése*. Budapest, Gondolat Kiadó.

RITOÓKNÉ ÁDÁM MAGDA, LISZNYAI SÁNDOR & VAJDA ZSUZSANNA (1996) *Egyetemi hallgatók mentálhigiénés státusza*. Budapest, Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület.

SZABÓ ANDREA & BAUER BÉLA (eds) (2009) *Ifjúság 2008 Gyorsjelentés*. Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.

VERECKEN, C.A. & MAES, L. (2006) Comparison of a computer-administered and paper-and-pencil-administered questionnaire on health and lifestyle behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 38 (4), pp. 426–432.